

Smaastykker.

Ved Holger Fr. Rørdam.

1.

Instrux for det Collegium Consistoriale, som paa- tænktes oprettet efter Enevældens Indførelse.

Det er bekjendt at blandt Biskop Hans Svanes mærkelige Planer var ogsaa den, efter Enevældens Indførelse at faa alle Sager vedkommende Kirke-, Skole- og Fattigvæsen undtagne Kancelliets Styrelse og henlagte under et eget Konsistorialkollegium — hvad vi nu vilde kalde et Ministerium for Kirke- og Undervisningsvæsen — i hvilket han selv skulde være Præsident. Jens Møller har i sin Biografi af Svane (Hist. Calender. I, 278) fremstillet Sagen saaledes, at man skulde antage, at Kollegiet virkelig var blevet oprettet. Det er imidlertid utvivlsomt en Fejltagelse. I den omhyggelige Samling af de efter Enevældens Indførelse udstedte Instruxer for Kollegierne, som er trykt i 2det Bind af Aarsberetning fra det kgl. Gehejmearkiv, vil man for-gjæves søge en Instrux for et Collegium Consistoriale, og en saadan er sikkerlig heller aldrig udstedt. Derimod haves i Afskrift et Udkast til en Instrux — uden Tvivl forfattet af Svane — og det fortjener at fremdrages i sin Helhed som et særdeles mærkeligt Aktstykke¹⁾. Hvad man

¹⁾ L. Helveg har i Den danske Kirkes Hist. efter Reform. 2 Udg. I, 444—5 meddelt det udførligste, man hidtil har vidst om Planen,

nu end vil dømme om Svanes egenkjærlige Planer og ærgjerrige Drømme: Rigtigheden af Grundtanken om Kirke- og Undervisningsvæsenets Adskillelse fra Kancelliet og dets Henlæggelse under et særligt Ministerium vil man ikke underkjende.

Efftersom det haffuer behaget den gode Gud at beviise os och voris Kongelig Huus, baade udi forgangen Feyde, saavelsom siden, mange och store, ja fast ubegribelige Velgierninger, haffuer Vi, voris skyldig Tacknemmelighed imod de høye Himle igien at giffue tilkiende, os foretaget her udi voris Residentz Stad Kiøbenhaffn at oprette it Collegium Consistoriale, til den sande och reene Evangelii Lærdoms Befordring, saavelsom groffue oc forargelige Synders Affskaffelse. Och paa det at saadant des bedre kan forrettis, skal effterschreffuen Instructs haffuis udi god Consideration, at den udi alle sine Punchter och Artikler tilbørligen effterkommis.

1. Skal udi dette Collegio præsidere etc.
2. Vdi dette Collegio schal man deliberere om alt det, som kand komme til Guds Æris Forfremmelse; Academiens, Kirckers, Scholers och Hospitalers Befordring, Gudfrygtigheds Øffuelse, samt forargelige groffue Synders Affschaffelse. I Særdelighed schal derudi haffuis god och flittig Indseende, at iche nogen vrang Lærdom eller anden forargelig Schisma sig udi disse Riger indsnige, huorved Evangelii Sandhed och den christen Forsamblings Eenighed kunde forhindris.
3. Skulle herudi indkomme alle de Sager, geistlige Materie angaaende, huike udi Academie, Consistorio, Capitlerne, och til Landemoderne ved endelig Dom ere udførte,

efter et ham af Biskop Engelstoft meddelt Udtog. Hr. Bibliotheksassistent Weeke har velvillig henledet min Opmærksomhed paa den eneste fuldstændige Afskrift, der nu eksisterer af det her meddelte Udkast, nemlig Langebeks i Gl. kgl. Saml. 908. Fol., hvortil Grundskriftet var denne meddelt 1763 af T. Klevenfeld.

och Parterne med Dommen iche vil lade sig benøye. Saa-velsom i lige Tilfald udstede Afuisninger. Disligeste huis Tuistigheder som indfalder, belangende Præste- och Degne-Kald, samt Jus Patronatus, och detslige Sager, huorudi hidindtil Commissarier haffue veret tagne.

4. I lige maader schal udi dette Collegio giffuis Betenckning paa huis Casus Conscientiæ udi disse Riger monne forefalde.

5. Schal dette Collegium haffue flittig Indseende, at Bisperne, Prousterne, Præsterne iche alenniste deris Embede med Fliid effterkommer: men end ochsaa med god Exempel Menigheden foreliuser. Huis Bisperne sig enten herimod forseer, eller iche haffue tilbørlig Inspection med deris vnderhaffuende Præster, Degne och Substituter, haffue de derfor i dette Collegio at giøre Regenschab. Prousterne, Presterne, Degnene, Substituterne og deraf dependende, naar de sig forseendis vorder, haffue de deris Forum hos Landemodet: Men huo som iche vil nøyes med Dommen, som til Landemodet bliffuer afsagt, haffue sig at rette efter den 3. Artikel.

6. I lige Maader schal dette Collegium haffue god Indseende, at Professores udi Vniuersitetet med flittig Lesning och god Tilsium paa Studenterne, samt udi alle andre Maader, deris Æed och Embede troligen effterkommer, at Studenterne deris Tiid med tilbørlig Vindschibelighed anuender, huilchet och om Gymnasiorum och Scholernis Betiente er at forstaae. Item om de Fattigis Forstandere, enten same Fattige ere Studenter, Scholebørn eller Senge-liggendis.

7. Schal dette Collegium i lige maader haffue god Indseende, at Kirche, Schole och de Fattiges Betiente tilbørligen forsiunes. Saauelsom ochsaa, at huis Legata Vi self eller vore Forfædre høyloflig i Hukommelse Konger udi Danmarck, saa vel som andre, til Kirker, Scholer, Hospitaller, Pesthuuse, samt andet deslige gudelig Brug, christeligen foræret haffuer, eller herefter forærendis vorder, de

vedkommende iche formindschis, langt mindre betagis, under huad Nafn det vere kand.

8. Professores, Episcopi och Capitulares haffue her at angiffue, huis de paa deris Embedis wegne hos os kand haffue at forrette, huilcket Collegium siden for os haffuer til naadigst Resolution at andrage. Huis wi iligemaade hos dennem haffuer at befale, skal ved dette Collegium dennem ankyndigis och forrettis.

9. Skal udi huer Stift en Stifts Skriffuer forordnes, huilken aarligen til Philippi Jacobi en huer Kirckis Regnskab udi Proustens och Prestens Nerværelse, udi huis Herridt och Sogn Kirchen er beliggendis, hos Bispen skal giøre, och Gienparter aff samme Regenskaber til dette Collegium fremskicke, at deraft kan erfaris om Kirchernis Beholdning och Beskaffenhed, saavel som huorledis med Indkommen och Udgifften omgaaes. Huilcket ochsaa aff Oeconomis, Priorer, samt andre Scholers och de Fattigis Forstandere skal effterkommis.

10. Iligemaade skal aff dette Collegio foreslaais Professores Academiæ et Gymnasiorum, Stipendiarii Regii, Oeconomus Communitatis Regiæ, Priorer, Fattiges Forstandere, enten samme fattige ere Scholebørn eller sengeiggendis Almisse Hoffueder, och andre som detslige Administration betrois.

11. For dette Collegio skulle sig indstille alle Studiosi Theologiæ, som sig uden lands achter at begiffue, och skal Collegium sig flittig informere om samme Studiosorum Middel och Profect, at de som haffuer ringe Middel och iche lagt fornøden Fundamenta in Studio sacro, kunde offuertalis samme deris Studeringer hiemme at continuere, Och at de som haffuer Middel och gjort god Profect, kunde underviises, paa huilcke Academier de sig maatte begiffue. Iligemaader haffue de sig her at indstille, som med den adelig Ungdomb, eller andre got Folckis Børn uden lands forskickis, til Forfaring om de ere sinceri in religione och skickelige i Leffnet. Maa heller iche nogen udlendisch

Studiosus til nogen privatim at informere antagis, med mindre hand aff dette Collegio er bleffuen approberit.

12. Naar de Theologiæ Studiosi, som paa fremmede Academier effter foregaaende Approbation sig begiffue, enten deris egne Studia at continuere, eller andre deris at dirigere, enten de ere Stipendiarii eller icke, skal de giffue fra sig en skriftlig Revers, at de icke udi ringeste Maader ville vige fra den reene Evangelii Lerdomb, men fly och sky Jesuiter deres Samquemb, saavel som alle Papistiske Collegia. Huorimod dette Collegium giffuer dennom, som udi saa Maader at udreyse forloffuis, skriftlig Permission, uden huilcken Permission ingen, som forskreffuit staar, sig udenlands under tilbørlig Straff maa begiffue.

13. Naar samme Studiosi igien hiembkommer, skal de paa ny sistere for dette Collegio, och der giøre Regenskab, huor de haffuer studerit, och huorledis de imidlertid deres Tiid haffue anlagt, de flittige til Befordring, de vskichelige til Forhindring.

14. Huis Benaadninger dennom meddeelis, huilcke for aabenbare Skriftemaal och anden Kirchedisciplin bliffue forskaanet, eller ochsaa Dispensation udi de Sager forundis, som Kirche Ordinantzzen egentlig angaar, skal saadant ved dette Collegium forhuerrffuis.

15. Iligemaader skal dette Collegium haffue flittig Indseende med Bogtræckere, at intet træchis, uden huis som aff Collegio er bleffuen approberit, och at de, huilche sig herimod forseer, tilbørligen straffis. Huorfor ochsaa alle Bogtræckere hos dette Collegium i slige Tilfald haffue at suare.

16. Huis endnu til dette Collegii wiidere Befordring aff Præsidenten och Assessoribus kand betenckis, haffuer de til naadigst Resolution for os vnderdanigst at andrage.